
Siniša Balaić
ŽIVOTNO ZAJEDNIŠTVO I DINAMIKA ODNOSA U SVJETLU
PRISPODOBE O IZGUBLJENOM SINU
*Life fellowship and relationship dynamics in the light of the
parable of the prodigal son*

UDK: 226.4+241.13
159.923.2

Stručni znanstveni rad
Primljeno 6/2011.

Sažetak

Članak iz pedagoško-psihološkoga motrišta analizira problematiku ljudskih odnosa, polazeći od prispodobe iz evanđelja po Luki o izgubljenom i nađenom sinu. U radu se prati razvoj, gubitak i ozdravljenja odnosa, ali uvijek u perspektivi odnosa s drugima, dajući posebnu važnost izgradnji osobnosti kroz odnose s bliskim osobama. Povrijeđenost koja je proizišla iz odnosa, ne liječi se niti ozdravlja u izolaciji od odnosa ili samo u odnosu sa sobom jer se u tom odnosu osoba lako vraća poznatim osjećajima nemoći, ljutnje i ljubomore. Stoga je svaka istinska životna promjena i obraćenje uvjetovana kvalitativnim pomakom u razvoju odnosa, pogotovo s onim osobama koje prepoznajemo životno vrijednima.

Ključne riječi: Isusove prispodobe, odnos otac-sin, dinamika osobnosti, biti i imati, ljubomora, promjena i obraćenje.

U prvi mah, čini se kako je lako i jednostavno uočiti problematiku odnosa u prispodobi koja govori o rasipnom sinu ili milosrdnom ocu. Čini se jednostavnim razumjeti i životnu dinamiku koja izbija u odnosima između tri lika (otac, stariji sin, mlađi sin) gledajući je iz perspektive koju nam nudi Isus. No, već sami naslov prispodobe, govori o tome da je moguće prispodobu iščitavati iz različitih motrišta: možemo govoriti o grješnom, rasipnom, izgubljenom i nađenom sinu ili o dobrom, milosrdnom, strpljivom ocu. Zato će i perspektiva odnosa u prispodobi izgledati ovisno o kutu gledanja koji izabiremo.

Unatoč brojnosti i kompleksnosti mogućih pristupa analizi Isusove prispodobe, jasnoća se međusobnih odnosa ne uočava

ukoliko im ne pridamo važnost koja će ih dostatno osvjetliti iznutra, a ne samo izvana. Samo pogled u unutrašnjost osobnosti budi pozornost koja neće ostati prikraćena za bitne elemente na kojima se gradi odnos ili bez kojih odnos prestaje. Nas zanima proniknuti u razumijevanje samih osobnosti koje iznjedruje odnos.

Kontekst prispodobe

Promatrajući tekst iz perspektive Evanđelja po Luki,¹ uočavamo da pisac smješta tekst u dobro osvjetljen kontekst. Naime, prije same prispodobe suočavamo se s kritikama pismoznanaca i farizeja zbog Isusovog ponašanja i stava u odnosu prema grješnicima i carinicima.² Oni ne odobravaju Isusovo ponašanje zato što jede i pije s javnim grješnicima koji nisu samo sagriješili, nego se nalaze i u stalnom grješnom stanju. Budući da sjedenje za istim stolom, a još više podjela hrane za tim istim stolom, izražava određeno zajedništvo života, ovo Isusovo zajedništvo s grješnicima, ova mješavina svetog i profanog, pravednog i grješnog, moralnih, religioznih i pravnih normi nasuprot kršenju istih, predstavlja veliki problem za farizeje i pismoznance. Životno zajedništvo i njegova ugroženost jesu razlozi zbog kojih Isus ulazi u oslikavanje ovoga odnosa kojega farizeji i pismoznanci dovode u pitanje.

Zakon

Židovski zakon nije dozvoljavao ocu podijeliti imanje po vlastitom nahođenju: morao je podijeliti na propisane djelove, s time da su dva dijela išla najstrijem sinu a po jedan dio svakom od ostalih sinova.³ No, ništa u židovskom zakonu nije davalo pravo sinu zatražiti svoj dio dok živi s roditeljem. Niti je otac morao podijeliti imanje kako nam govori prispodoba. U ovom slučaju otac daje dragovoljno. Dijeleći mlađem sinu dio koji mu pripada po zakonu, ostavlja očito onoliko koliko zakon propisuje da mora poslije ići starijem sinu.

¹ Usp. Lk 15, 11-32.

² Usp. Lk 15, 1-3.

³ Usp. Dt 21, 16-17.

Imajući u vidu da pred Isusom stoje oni koji su bili upoznati sa zakonom, Isus ne ulazi u diskusiju o moralnim ili društveno-pravnim normama koje bi trebale po sebi biti jasne njegovim slušateljima.

Mlađi sin i dinamika odnosa

Mlađi sin traži razdiobu posjeda. Već njegov upit – traženje podjele dobara – govori o *nedostatku poštovanja* i ljubavi prema ocu. Ne znamo koji su razlozi u pozadini njegovog zahtjeva. Ne znamo je li postojao kakav sukob s ocem niti nas tekst upućuje u to. Isus nas uvodi u prisposodu jednostavnim zahtjevom mlađega sina za razdiobom imanja. Budući da nas pisac ne upućuje na mogući sukob s ocem ili starijim bratom niti nam osvjetljava vanjske okolnosti zbog kojih mlađić traži svoj dio dobara, i mi ćemo se ograničiti na unutarnju dinamiku osobnosti, a ne na vanjske okolnosti koje moguće utječu da mlađić napusti dom.

Tekst nam kaže da mlađi sin, tražeći podjelu dobara, izgovara riječi: *dobra koja me idu*. Radi se o materijalnim dobrima koja će mu po zakonu pripasti, ali su još uvijek u očevu posjedu. Zašto ipak traži dio koji mu po zakonu pripada premda zna da ga ne može dobiti dok je s ocem pod istim krovom? Pogledat ćemo problematiku iz perspektive *dinamike osobnosti*.

Svakidašnja briga za slobodom, samostalnošću i životnim ostvarenjem duboko obilježava bit i težnje ljudskoga bića. Ako ponestane takve brige, osoba se neće samoostvariti. No, za “biti ostvaren” nužno je najprije “postati”. Postajanje, od prvoga iskoraka u život, bilo to svjesno ili nesvjesno, ima na umu *rast osobnosti* u svim njezinim dimenzijama, počevši od onih primarnih⁴, težeći njihovom maksimalnom razvoju⁵; isto tako, postajanje podrazumjeva i trud oko *usklađivanja odnosa* između vlastitog ponašanja i životnog okruženja.

⁴ Ostvarenje je težnja za razvojem i autoekspanzijom svih fizičkih, psihičkih i društvenih sposobnosti koje postoje u osobi. Takvo bi ostvarnje došlo kao krajnji rezultat nakon zadovoljenja svih inferiornih potreba, počevši od primarnih, fizičkih i materijalnih. Usp. John KELLER, *Autorealizzazione*, u Wilhelm ARNOLD-Hans Jürgen EYSENCK-Richard MEILI (a cura), *Dizionario di psicologia*, Cinisello Balsamo (MI), San Paolo, 140.

⁵ Ne zaboravljajući međuovisnost svih dimenzija osobnosti, podlogu za razumjevanje samo-ostvarenja, moguće je citati u: Abraham Maslow, *Toward a Psychology of Being*, New York, 1968.; *Motivation and Personality*, 1970. Carl ROGERS, *On becoming a person*, Boston, 1961.

Možemo stoga reći da se prvi stupanj životnog ostvarenja nalazi u samostalnoj brizi za primarne potrebe – biološke, fizičke, emotivne – te se dalje razvija kroz način rješavanja svih onih razvojnih problema koje život donosi. Tako početak brige oko postajanja nastavlja neprekidno svoj prirodni rast kroz odnos vlastitih sposobnosti, potreba, težnji s vanjskim svijetom. Jasno je da osobni odnosi nisu jednostavna igra odnosa u nama samima budući da povezuju osobnost s postojećim svijetom i kulturom. Životni su procesi u svom temeljnom karakteru interaktivni pa stoga naša osobnost u svojoj prirodi nije neovisna. Mi živimo u odnosima i od odnosa.

Počevši već od prvih dana života, ovi odnosi, pogotovo s osobama koje su nam važne, utječu na razvoj osobnosti. Odnosi dotiču našu osobnost i potiču, manje ili više, njezino oblikovanje.⁶ Stoga su nam životno značajni. Kada pak određena ponašanja, nama važnih osoba, bivaju vrjednovani kao nešto što je u suprotnosti s temeljnim osjećajem ugone ili sa zadovoljstvom koje tražimo u takvim odnosima, odnos može dovesti do konflikta koji uzrokuje određene modifikacije u razvoju osobnosti.

Prvotni odnosi rađaju i prve konfliktne situacije. Konfliktne situacije kroz koje prolazimo i doživljavamo ih nepovoljnima, rađaju se, ne zbog pukog doticaja vanjskoga svijeta, nego zbog toga što nas dotiču u odnosu prema našim željama, težnjama ili stavovima koji su manje jasni, manje vidljivi. Koji put ove osobne težnje ili stavove doživljavamo i kao nekakvu „drugu osobnost”. To je nešto što nas većina susreće kada se nađemo u situaciji u kojoj se više naših osobnih želja i izbora sukobljavaju ili kada se nađemo u situaciji koja nas poziva postaviti pitanja o samima sebi, tko smo ili što zaista želimo. A svi mi, svjesni manje ili više, imamo nekakvu ideju o tome tko smo i što želimo. Upravo o ovoj ideji ovisi puno toga u našem razvoju jer nas usmjeruje prema onome što hoćemo postati.

Onoga trenutka u kojemu nas vanjski svijet privuče svojim dodirima i probudi u nama ugodan osjećaj, postajemo svjesni izvora koji nas je privukao i ovog osjećaja koji se budi iz odnosa s izvorom. Iskustvo dotaknutosti naše unutrašnjosti dovodi nas u odnos s vanjskim. No, nismo svjesni da se u temelju duhovnog

⁶ Usp. Carl ROGERS, *A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationship, as Developed in the Clinical-Centered Framework*, in S. KOCH (ed.), *Psychology, a Study of a Science*, vol. 3. *Formulation of the Person and the Social Context*, New York, McGraw-Hill, 1959., 210.

stanja počima oblikovati nešto što nije sami osjećaj ili njegov izvor: počima se oblikovati *vrijednost* samog osjećaja. Osjećaju koji se probudio dajemo, svjesno ili nesvjesno, vrijednost. Tako se ono vanjsko nameće, više ili manje, kao jedan od izvora vrijednosti.⁷

Nadalje, ono što je za nas izvor privlačnosti i ugodnosti, prepoznavamo i nesvjesno kao čin brige. Izvor ugodnog osjećaja za nas postaje izvor brizi. Izvor brizi nastojimo sačuvati od gubitka. Ujedno tražimo i način kako bismo ostali u neprekinutom odnosu s izvorom brizi nastojeći da se osjećaj, za nas ugodan i vrijedan, nastavi razvijati. Tako vanjski izvor brige, koji nam je postao vrijednost, nužno u nama budi osjećaj brige za vanjsko. Na početku smo izgradnje odnosa s onim vanjskim koje prepoznavamo kao naš izvor brizi, ugodnosti i životnoga rasta. Napokon se odnos s vanjskim izvorom, prepoznatim kao izvor ugodnosti, te briga za vanjsko postavlja kao jedan od preduvjeta razvoja osobnosti i životnog ostvarenja.⁸

Materijalna dobra predstavljaju jednu dimenziju svijeta izvan nas s kojom se susrećemo u odnosima. Ovisno o utjecaju na našu osobnost, ovisno o unutrašnjem doživljavanju, ta dimenzija neizostavno utječe na zadovoljenje, prvotno, primarnih životnih potreba, a to znači da budi osjećaj u kojemu ovu dimenziju prepoznavamo kao izvor brizi za nas život. Onaj tko ulazi u dodir s materijalnim posjedom, biva zahvaćen određenim činom brige.

Tako *posjed otvara drugačiji uvid u odnose* i omogućuje ulazak u brigu za vlastiti život. Ako se pak samostalnost, samoostvarenje i život smjeste u kontekst odnosa s posjedovanjem, koji nam je izvor vrijednosti, onda je odnos s mogućim posjedom onaj na kojemu se razvija i ostvaruje život. Smještajući konačno vrijednost života u ovaj kontekst, prva prepreka ostvarenju nalazi se u neposjedovanju, u gubitku posjeda ili pak u onome tko posjeduje dobra. Ljudsko biće tada otkriva da je u tuđim

⁷ Ovdje bi bilo manje točno govoriti o društvenoj interakciji (komunikaciji) jer ona više smjera prema oblikovanju ili preoblikovanju ponašanja i djelovanja neke osobe u odnosu na djelovanje druge osobe. Bolje bi bilo govoriti o simboličkoj ili mikrosimboličkoj interakciji (William James) po kojoj značenje nekog objekta ili situacije ili odnosa za nas proizlazi iz simboličke vrijednosti toga objekta.

⁸ Usp. Giovanni LIOTTI, *La dimensione interpersonale della coscienza (Nuova edizione)*, Roma, Carocci, 2009., 35-52.

rukama mogućnost ovladavanja vlastitim postojanjem koje u konačnici u pozadini krije, ne puki materijalni posjed, nego slobodu, samoostvarenje i život. Na pragu smo rađanja kontrasne situacije i mogućeg unutrašnjeg sukoba.

Unutrašnji osjećaj, težnja, sloboda ne mogu biti zadovoljeni jer im nije omogućen potpuni doticaj s izvorom životne vrijednosti. Stoga konfliktna situacija koja se tiho rađa u dubokoj intimi teži prekidu odnosa s osobom koja ima značenje za vlastiti život, ali više ne zadovoljava potrebe, nego uzrokuje odmak od postajanja, a time i od životnog ostvarenja. Tek odvajanja posjeda iz ruku onoga tko posjeduje i ulazak u posjed vraća nadu u oslobođenje, ne samo zbog ulaska u posjed, nego još više zbog odvajanja iz odnosa s onim tko drži našu slobodu u svojim rukama. Odnos se polako gasi i okreće samome sebi.⁹

Osim što mu uzimanje posjeda iz očevih ruku otvara put u brigu za sebe koja vodi životnom ostvarenju, posjed sinu omogućuje dolazak na istu, očevu, razinu. Otac je već životno ispunjen jer je gospodar posjeda; sin postaje životno ispunjen posjedovanjem.

Postajanje, sloboda, ostvarenost ne naslućuju se, u ovom slučaju, kao razvoj sposobnosti, kompetencija, stvarnih percepcija, snage duha, nego kao ulazak u posjed materijalnih dobara¹⁰. Cijela panorama životnih mogućnosti nestaje iz vidokruga životnosti; ostaje samo dimenzija materijalnog posjeda kao bitni izvor životne vrijednosti.

Nije teško uočiti da mlađi sin životnu prepreku daljnjem postajanju i ostvarenju pronalazi u ocu. Stoga je jasno da se smatra slugom već prije razidobe posjeda – jasno to daje do znanja kada se nada da će mu otac dopustiti biti sluga kada se vrati – a oca gospodarom: sloboda, život koji bi trebao imati,

⁹ Iskustvo iz odnosa s drugim, prelazi u iskustvo odnosa sa sobom. Izvor iskustva je "ja". Postoji teorija koja kroz trening ima cilj "promijeniti sposobnosti osobe radi životnoga *iskustva*", te dovesti osobu do toga da uoči kako je ona jedini izvor. To je jedna od teorija se, EST (Erhard Seminar Training fondata da Werner Erhard (nastala 1971). Radi se o razvoju kulta *samoga sebe*. Ovu nam problematiku može dodatno osvijetliti: Paul VITZ, *Psicologia e culto di sé. Studio critico*, Bologna, Dehoniane, 1987.

¹⁰ Ipak, naglašena samobriga za ostvarenjem života kroz posjedovanje može izroditi i duboki problem. Sposobnost postajanja u ovom smislu, istina, može biti posebna sposobnost, no ona ima vrlo slab odnos s ostatkom osobnosti s kojom je osoba ušla u ovaj svijet. Stoga može djelovati destruktivno tražiti oslonac u ovom odnosu jer se sposobnost posjedovanja ne oslanja na psihicko ni na duhovno zdravlje niti žudi zadovoljiti temeljne potrebe osobnosti.

zarobljen je, nije u njegovim rukama. On se doživljava kao ne-slobodno biće u očevoj blizini.

Dinamika odnosa otac-sin

Otac doživljava stvari drugačije. U to nas upućuje grčki tekst. Kada se radi o dijeljenju dobara, u tekstu pronalazimo i drugu riječ – *život*. Kada sin traži razdiobu dobara i ulazak u posjed onoga dijela koji mu pripada, onda ne izgovara ovu riječ. Luka, međutim, upotrebljava ovu riječ – *bios* – kada piše da otac dijeli dobra. Otac dijeli život; daje život. Otac posjeduje život i dijeli ga.

356

Za oca je život jedino što može dati, dok sin posjed shvaća kao izvor brige za vlastiti život. Kada se sin udaljava uzimajući posjed, udaljava se od odnosa s izvorom onoga tko daje život. Ako posjed uistinu zadovoljava potrebe, tada je posjed put do ostvarenja, put koji vodi u život. Isto tako, gubitak posjeda nužno uništava život. No, svjesni smo da život neupitno nadilazi puko imanje. Ovdje je zato daleko više toga u pitanju od pukoga posjeda. Tekst nas nužno vraća u dimenziju slobode, samostalnosti, u konačnici, uvodi nas ponovo u prostor životnog odnosa.

Dok sin boravi u blizini oca, ne dovodi se u pitanje život. On kola u odnosu i pretače se kroz odnos. U međuodnosu postoji zajedništvo, pa tako i zajedništvo života. Međusobni odnosi se ne dovode u pitanje. Oni se podrazumijevaju. Život i odnosi idu skupa, međusobno se pretpostavljaju i hrane. Dokle god postoji odnos, u sinu postoji život. Tek kada je u pitanje doveden odnos i kada na površinu izlazi mogućost njegova nestanka, i sami će se posjed pretvoriti u odmak od životnoga odnosa. Igra posjeda i života napokon će izići iz odnosa i ući u perspektivu ne-odnosa; ili odnosa s posjedom koji zadovoljava primarne potrebe, ali on u sebi nije život. Kidajući odnos, sin će naići na nešto što je neočekivano daleko od života.

Dokle god je odnos prisutan na obzoru, odnos je ispunjen životom. Kada odnos nestaje s obzora, sami obzor se pomiče od odnosa prema ne-odnosu, te prestaje teći jer je odnos napokon nestao s obzora. Tu se nazire i gašenje onoga što je bitno u odnosu: gasi se život. Prostor odnosa zauzet će nešto u čemu nema životnosti i on se naposljetku pretvara u prostor smrti koji nije životni odnos budući da u njemu prestaje teći život. Život

izgara na putu ne-odnosa i kreće prema vlastitom umiranju. Tako se ne-odnos s ocem preobrazuje u odnos s posjedom, sa samim sobom i, na koncu, u odnos s vlastitom smrću. Traganje za slobodom i ostvarenjem umjesto da porodi život, pretvara se u slom odnosa, u odmak od života i ulazak u smrt¹¹.

Za onoga tko je dovoljno pozoran na biblijske odlomke, kada čita Lukin izvještaj u kojemu se spominje izraz ‚daleka zemlja‘ u koju se upućuje mlađi sin, prepoznaje jasne naznake koje ukazuju na *pogansku zemlju, tuđu zemlju*. Sin koji želi biti slobodan, te se hoće udaljiti iz očeve blizine, odlazi u prostor koji je tuđ dotadašnjem prostoru. Ako je dosadašnji prostor nosio oznaku bliskog odnosa u kojemu teče život, sada gubi to značenje. U ovom slučaju i izraz *daleka zemlja* označavao bi, ne toliko fizički prostor, koliko *životnu udaljenost* sina do kojega više ne dolazi nikakva poruka, ni zov, ništa što ima veze s ocem, pa stoga do njega ne dopiru ni tragovi odnosa u kojemu teče život. Daleka je zemlja stoga novi prostor beživotnosti. Tako je stvoren novi prostor u kojemu sin živi ne-odnos, bez osjećaja da mu je sloboda ugrožena, živeći, kako kaže evanđelje, *razvratno* sve dok nije osjetio oskudicu.¹²

Dakle, „daleka zemlja” jest stanje u kojemu ne postoji nikakva životna povezanost između oca i sina. Ukoliko je otac onaj koji daje život, ovdje prepoznajemo samo duboku šutnju i odlazak oca iz vidokruga života.

Kada životni uvjeti postanu nemogući, mladić je prisiljen *ići u službu onima koji žive u tom području i čuvati svinje*. Pazeći na svinje, osim što je sišao na najnižu razinu svoga života, postao je i sluga: sloboda, ostvarenje, gospodarenje životom za kojim je težio, završavaju u služenju. Samoostvarenje se nije dogodilo.

Ovo nas pak dalje uvodi u problematiku biblijskih slika u kojima se Izrael udaljava od Boga, iluzorno vjerujući da će ostvariti slobodu slijedeći idole. Jeremija piše: *Jer si već davno skinuo jaram, pokidao svoje veze i rekao: Ja nisam sluga.*¹³ Jaram, veze, evidentno su oni koji upućuju na Božji zakon, na Savez. Stoga bi ove riječi bile potvrda samostalnosti i samodostatnosti izraelskoga narod koji sada vjeruje da mu se

¹¹ Prisjetimo se rečenice koju izgovara otac kada se sin vraća: *Ovaj sin bijaše mrtav i oživi*.

¹² Govori se o potrebi, tj. zadovoljenju osnovnih potreba u nedostatku kojih život biva ugrožen: nedostatak hrane, glad.

¹³ Jr 2,20.

više ne treba pokoravati Zakonu. No, slijede riječi koje izlaze iz Božjih usta: *Uistinu iznad svakog uzdignutog brežuljka i ispod svakog zelenoga stabla si se prostituirao.*¹⁴ Izrael shvaća vlastitu slobodu kao slobodu od Zakona. Međutim, to je put koji u konačnici vodi u idolatriju i u prostituciju.

Sin, dakle, prolazi slično iskustvo, iskustvo vlastitog prostituiranja, sve dok ne ostane bez imanja i gladan, te shvati da mu je u opasnosti sami život. Tek mu se tada otvaraju oči. No, oči mu se ne otvaraju zbog toga što je shvatio tko je otac, da bi on mogao biti izvor života, pa čak niti zbog gubitka samopoštovanja, nego zbog *primarnih potreba*: hrana, glad, strah za život. Opasnost i glad za životom otvaraju mu oči. Primarne potrebe postaju poticaj povratku.

Ovdje je nemoguće govoriti o nekakvoj dubokoj preobrazbi sina i jasnijem shvaćanju odnosa s ocem jer motiv koji ga je nagnao na povratak ocu nije iskustvo oca koji ljubi, koji se nada povratku djeteta. U njegovoj namjeri da se vrati u očev dom prepoznajemo tek prvotne obrisе pokajanja i obraćenja. Unatoč tome što je sin iskusio vlastitu nemoć i okolnosti opasne po život, ne pronalazimo elemente dubljega shvaćanja odnosa s ocem. Naprotiv, nada se da otac neće biti osvetoljubljiv i da će ga primiti kao što gospodari primaju sluge kada ovi zatraži oprost.

Istina je da spoznaja vlastitoga stanja, neugodne životne situacije u kojoj se duboko iskusi nemoć, strah ili smrt, može biti točka s koje se pokrećemo prema izvoru života; no to može biti i točka s koje se *vraćamo nepromijenjeni*. Stoga se Boga Oca uistinu može tražiti zbog primarnih razloga – samo radi određene životne sigurnosti koju nam odnos s Njim može ponuditi – a ne iz prepoznate ljubavi, ne iz potrebe zajedništva s Njime, niti zbog toga što je On stvarni izvor vrijednosti vlastitoga života. Tek u trenutku prepoznavanja oca kao *izvora vrijednosti* vlastitoga života dogodit će se duboka i stvarna promjena u čovjeku.

Evangeoski tekst nam daje do znanja da je osjačaj koji prati sina, osječaj sluge. On je posljedica gubitka životnoga odnosa i zajedništva s ocem. Iz perspektive sina, on je prešao u perspektivu sluge i to je sada postalo njegovo novo stanje. Sluga nema puninu odnosa niti ima pravo zahtijevati bliži, intimniji odnos s gospodarom. Tek preostaje nada da će biti plaćen za rad

¹⁴ Jr 2,22b.

kako bi mogao preživiti. Odnos s izvorom života pretvara se tako u nagon za preživljavanjem.

Dodajmo još kako se u opisu oca, kada ugleda sina na obzoru, upotrebljava riječ koja se ne susreće često u usporedbama kada se radi o muškarcima. Upotrebljava se glagol: *ganuo se*. *Ganuti se* znači da mu se cijela utroba potresla, cijelo biće, ne samo emocije.¹⁵ Očevo se cijelo biće pokrenulo kada je na obzoru ugledao sina. Taj duboki osjećaj kojega otac gaji prema vlastitom djetetu, prema sinu, pun je života koji sada izbija na površinu; ovaj će osjećaj obilježiti daljnji odnos oca i sina. Stoga emocija ganuća nije samo odlika majke, već i oca. Nježnost, ljubav, suosjećanje, milosrđe koje se najčešće pripisuju majci ili ženi koje su rodilje života, nisu samo njihova odlika. Usporedba kaže da je otac onaj koji daje život jer u njemu jest život. Stoga ove odlike vladaju i u odnosu između oca i sina, obilježavaju ga i daju mu duboki i trajni životni pečat.

Stariji sin i dinamika odnosa

Kako bi se opisalo stanje starijega sina upotrebljava se najprije glagol: *razljutio se*. Lako je uvidjeti i zašto. Slika pretpostavlja određenu logiku. Sinovi se vide kao plaćenici, a oca vide kao gospodara koji im je dužan platiti. *Ja ti služim tolike godine*, kaže stariji sin te ulazi u istu perspektivu u kojoj se našao mlađi sin. Stariji sin sam sebe opisuje kao slugu.

Analizirajući njegovo unutarne stanje, moguće je pronaći ipak neke elemente koji ukazuju na razlike u odnosu na mlađega brata i njegovog odnosa prema ocu, i te razlike bitno utječu na životne odnose s ocem.

Problem se jasnije nazire s povratkom mlađega sina. Tada nam pisac daje neke podatke o odnosu starijega sina s ocem i s mlađim bratom. Stariji sin ne problematizira odnos s ocem direktno, nego upućujući na njegov odnos s mlađim sinom, jasnije govori o problematici svoga odnosa. Uspoređuje odnos oca

¹⁵ Kada je govor o emocijama, kao što je ganuće, u temelju problematike neizostavni su neuro-mentalni procesi koji upućuju u ovu dinamiku. Vidi: Stephen W. PORGES, *The Polyvagal Theory: phylogenetic contributions to social behavior*, *Physiology & Behavior* 79 (2003.), 503 – 513. PORGES, *The Polyvagal Theory: Phylogenetic Substrates of a Social Nervous System*, *International Journal of Psychophysiology*, 42 (2001.), 123-146.

prema obojici sinova i tako otvara problem očeve naklonosti.¹⁶ Gdje postoji borba za naklonost, nazire se problematika suparništva.

Začarani krug želje za posjedovanjem, nemogućosti, frustracija pa čak i mržnje izbija na površinu kada dajemo do znanja da u nama tinja potreba osigurati se protiv opasnosti od mogućega gubitka naklonosti a time i posjeda. Ljutnja samo izražava nakupljene frustracije i vlastitu nemoć koja sa sobom na površinu dovodi *ljubomoru*.¹⁷ Koliko god bi se osjećaj ljubomore mogao činiti samorazumljivim u situaciji koju nam je tekst ponudio, okolnosti ipak ne daju pravo za to.

Pretpostavimo, slijedom logike starijega sina, da je otac naklon mlađem sinu jer mu je dao dobra, a njemu ne. Kada se pak vratio, pravi mu gozbu. Već ovih nekoliko elemenata koji izviru u odnosu oca prema sinu, daju naslutiti otvorenu naklonost prema mlađem sinu. To u starijem sinu prvotno budi osjećaj povrijeđenosti, poniženja a njezin krajnji rezultat jest žestoka ljutnja. Ova je ljutnja popraćena elementima nesigurnosti pa i gubitkom povjerenja u sebe jer je nemoćan promijeniti stanje; rješenje se ne nalazi u njegovim rukama. No, još poraznije djeluje osjećaj gubitka očeve ljubavi i pravednosti koju očekuje. Otac mu nikada ništa nije dozvolio. To automatski znači da mu otac nije naklon te da je sav njegov trud uzaludan. U stvarnosti, on je na putu odnosa onih osoba koje imaju snažnu potrebu za pohvalama i odobravanjima koje potvrđuju da je vrijedna i dostojna ljubavi. No, kada to izostane, lako se probudi osjećaj ljubomore i manje vrijednosti u odnosu na suparnika.

Nitko nije potpuno lišen osjećaja ljubomore jer, svjesni ili nesvjesni, on je u nama prisutan i predstavlja se kao aspekt žudnje za boljim životom. Ta se žudnja može odnositi na svaki mogući tip stvarnog ili zamišljenog dobra – materijalna dobra, duhovne i fizičke sposobnosti, prednosti, privilegije. Osim zadovoljstva koje donosi posjedovanje izvora naše žudnje, u

¹⁶ Čitamo: *...A ti mi nikada ne dade ni jareta da bih se mogao provešeliti sa svojim prijateljima. A kada ti se vrati taj sin, pošto je s bludnicama razasuo svoje imanje, ti mu zakla ugojeno tele!*

¹⁷ Ljubomoru možemo definirati kao osjećaj nesigurnosti i tjeskobe određene osobe, a uzrokovana je strahom da drugi poklanja ljubljenoj osobi više pažnje ili da ona poklanja drugima više pažnje. Posljedica ljubomore može biti ljutnja, srdžba pa čak i mržnja prema osobi za koju se pretpostavlja da joj se iskazuje više pažnje. Zapravo, temeljni uzrok je strah od gubitka onoga što se pretpostavlja da se posjeduje. Vidi: Peter VAN SOMMERS, *La gelosia*, Roma, Laterza, 1991.

dubini našega duha ono označava samo jednu stvar: kada se uspije posjedovati ove stvari – sposobnosti, prednosti – one postaju pokazatelj da smo vrijedni, dostojni ljubavi i poštovanja. U biti, sve nam ovo može, u konačnici, služiti osobno kao dokaz snage koja nam daje sigurnost pred strahovima vlastite praznine i bez-životnosti.

Jedan od motiva zbog kojega bilo kakav gubitak može biti jako bolan, jest da gubitak budi nesvjesnu viziju sebe u kojoj se otkriva naša nedostojnost posjedovati dobro što nas životno ispunja. Kada se uvriježi postavka da je životna sigurnost utemeljena na osjećaju posjedovanja ili želji imati sve stvari koje su potrebne, a videći da drugi ima ili dobija više, osjećaj sigurnosti kopni te uviđamo vlastito siromaštvo. Ne samo da je osobna sigurnost narušena, nego ona i oslikava stvarnost u kojoj joj je netko *ukrao* ono što daje životnu sigurnost. Stoga osjećaj ljubomore može biti tako gorak za one koji ga nose u sebi. Taj osjećaj jasno ocrtava konfliktnu situaciju u kojoj izlazi na vidjelo strategija “pobjediti ili izgubiti” (*mors tua-vita mia*). U ovoj strategiji starijeg sina jedino se zrcali želja za pobjedom u odnosu na vlastitog suparnika. Zato daje naglasak samo na vlastiti način viđenja situacije, ne uzimajući nimalo u obzir tuđi pogled jer u bi, u slučaju uzimanja u obzir i drugoga, to značilo gubitak. Drugim riječima, jedino što ga zanima, jest pobijediti, a ne osvijetliti i riješiti sukob. Zato ovdje ne prepozanremo odnos s drugim, osim onaj s vlastitim se.¹⁸

Dokle god je tako, ljubomora jača, a s njom i vlastita nemoć. Kako bi prikrio nemoć, stariji sin pronalazi nepravdu ili, u konačnici, manjak ljubavi, u ocu.¹⁹ Iste te elemente vidi i u suparniku (bratu) s kojim, zapravo, i ne postoji nikakav odnos²⁰ jer njih dvojica ne dolaze u doticaj. Neizgrađenost se odnosa produbljuje još više jer je mlađi brat izvor narušenog društveno-pravnog odnosa starijega sina s ocem.²¹ Sin koji smatra da gubi

¹⁸ Usp. Herbert FRANTA-Giovanni SALONIA, *Comunicazione interpersonale. Teoria e pratica*, Roma, LAS, 143-146.

¹⁹ Kada ovakva vizija jača, ona je u mogućnosti rasti i probuditi srdžbu, duboki osjećaj nepravde koji može prerasti i u određeno paranoično ponašanje. Usp. Melanie KLEIN-Joan RIVIERE, *Amore, odio e riparazione*, Roma, Astrolabio, 1969., 31-32.

²⁰ Usp. KLEIN - RIVIER, *Amore, odio e riparazione*, 39-41.

²¹ Ova interpretacija nas uvodi u problem psihoanalize i dovodi nas do Edipovog kompleksa po kojem svaka ljubomora i zavist proizlaze iz prvotnog iskustva seksualnog suparništva u našoj ranoj razvojnoj dobi. Tragovi ljubomore, koje

posjed, ne reagira samo na mogući gubitak posjeda (ili na ono što mu otac nikada nije omogućio), nego i na gubitak posjeda u odnosu na vlastitu životnu vrijednost. Stariji sin ne prepoznaje vrijednost sebe, nego prihvaća vlastitu bez-vrijednost u odnosu koja postaje izvor udaljavanja od oca pa tako i gubitka životnosti. Stoga je njegova ljutnja konačna pretpostavka gubitka života oko kojega se trudio, a koji s posjedom koji mu izmiče, gubi vrijednost i životni smisao.

Kako osjećaj nepravde raste, on prerasta u tjeskobu i nepovjerenje koji, kada postanu snažni, zbog potrebe i ovisnosti o dobrima, još će više uvećati nesigurnost i strah koji lako mogu postati izvor uništenja mogućeg novoga odnosa, pa će se krug frustracija, nemoći, ljubomore i suparništva još nadograđivati. Izbijajući jasno na površinu, ne samo potaknut novonastalim obiteljskim odnosima, nego i društveno-pravnim normama, ova vizija nije početak oslobađanja od bez-životnog unutrašnjeg stanja i povratak čišćenju odnosa, prvenstveno onoga odnosa koji izvire iznutra, iz svijesti o vlastitom stanju, ali u svjetlu razumjevanja očeve blizine²². Oni iscrtavaju stanje povrijeđene i razočarane osobnosti. Gdje postoji povrijeđenost, nastanjuje se bol, patnja koji nosi tragove vlastite smrtnosti.

U svakom slučaju, *povrijeđenost* proizišla iz odnosa koji ostavlja rane na duši, ne liječi se niti ozdravlja u izolaciji od odnosa ili samo u odnosu sa sobom jer se u tom odnosu lako vraća poznatim osjećajima nemoći, ljutnje i ljubomore. Mi smo ipak bića koja se razvijaju preko važnih odnosa s drugima i ti odnosi odlučuju o kvaliteti našega života. I u odnosu u kojemu

pronalazimo u odrasloj dobi, proizlazili bi i iz ove faze. No, ovaj kompleks je ograničavajući da bismo shvatili odnose, pa tako nije ni dovoljan objasniti problem jer je svatko drugačiji i u ovim najranijim životnim iskustvima. Istina je pak da mi ponavljamo, i u starijoj životnoj dobi, ovisno o mjeri, iskustva našeg djetinjstva. Premda smo odrasli, ne znači da smo još uvijek pronašli jasniji i bolji put koji nas je učinio dovoljno zrelima da možemo nadvladati najranija neugodna iskustva nesvjesnoga i podsvjesnoga. S Jungom, Edipov kompleks dobija drugačiji smjer, pa tako i najranija iskustva bivaju interpretirana drugačije. Ovaj kompleks bi bio zapravo želja osobe vratiti se vlastitim korijenima kako bi se ponovno rodili obnovljeni za novi život. Dakle, radi se o unutarnjoj, podsvjesnoj, želji za preobrazbom.

²² Godfrey BARRETT-LENNARD, *La relazione al centro (Orig. naslov engl.: Relationship at the Centre. Healing in a troubled world)*, Molfetta (BA), La Meridiana, 2010. Knjiga slijedi problematiku odnosa, gledajući je iz psihološko-psihijatrijskoga kuta. Prati razvoj, gubitak i ozdravljenja odnosa, ali uvijek u perspektivi odnosa s drugima, dajući posebnu važnost izgradnji osobnosti kroz odnose s bliskim osobama.

se razvija osobnost ili u kojemu je osobnost povrijeđena, moguće je tražiti unutrašnje ozdravljenje i obnavljanje odnosa. Stoga je svaka istinska životna promjena (i obraćenje) uvjetovana kvalitativnim pomakom u razvoju odnosa, pogotovo s onim osobama koje prepoznajemo životno vrijednima.

Perspektive vjerskih odnosa

Od početka našega zahvata u prisposobu kako bismo je barem ukratko osvijetlili u njezinom temeljnom usmjerenju, pokušali smo je razumjeti kroz životno zajedništvo koje se oslikava u unutrašnjoj dinamici osobnosti koja se prelijeva u odnosima između tri lika. Jasno je da, ovisno o osobama, razvojnim putovima, a onda i odnosima u koje je ugrađena nečija osobnost sa svim onim elementima koje unosi u odnos, moguće se zateći u šarenilu odnosa s Ocem. Jer svaki je odnos isprepleten stupnjem razvoja, osjećajima, zrelošću, nezrelošću neke osobe i životom kojega Otac nudi u odnosu pa je tako moguće govoriti o raznim vjerskim ili religioznim perspektivama odnosa s Ocem. Stoga ovaj kratki pogled nije dovoljan kako bi oslikao sve odnose. No, oni temeljni se kristale u Isusovoj prisposobi koja smjera prema bitku odnosa s drugima kroz zajedništvo života s Ocem.

Prvi je odnos (mlađi sin) u perspektivi vjere koja ocrtava onaj odnos s Bogom u koji se ulazi iz straha, zbog vlastite nemoći, nesigurnosti, smrtnosti, a ne iz razumjevanja da je Bog Život. Motiv je osobne naravi. U ovoj perspektivi nailazimo na odnos koji, zbog privatnih i primarnih razloga, ostaje površan.

Drugi odnos (stariji sin) oslikava dimenziju vjere u kojoj je odnos s Bogom ozbiljan i oko tog odnosa postoji velika briga. Sve ono što ne ulazi u preciznu „ekonomsku” perspektivu postaje neshatljivo i neprihvatljivo. Ovakav se odnos vrlo lako pretvori u frustrirajući onoga trenutka kada se uoči da se Bog ne ponaša u skladu sa zadanim moralnim normama. Stoga se Boga, i druge koji ne ulaze u zadani odnos, lako odbaci i izbací iz životnoga odnosa.

Postoji i treći odnos, *sinovski odnos*, u kojem se iskusi stvarno zajedništvo života s Ocem. Kada se prepozna Život koji se pretače u vlastiti život, razumije se i odnos s Ocem. Samo dijeljenje života s Ocem (s Bogom) vodi do mogućnosti izlaska iz odnosa sa samim sobom i otvaranja istinskom životnom odnosu s drugima.

LIFE FELLOWSHIP AND RELATIONSHIP DYNAMICS IN THE
LIGHT OF THE PARABLE OF THE PRODIGAL SON

Summary

The article analyzes, from the pedagogical-psychological point of view, the problems of human relations, starting from the parable in the Gospel of Luke about the lost and found son. The work follows the development, loss and healing of relationships, but always in a perspective of relations with others, paying special attention to personal development through the relationships with the loved ones. Hurt feelings arising from the relationships are not treated or healed in isolation from relationships or in the relationship with oneself, because in such a relationship the person easily goes back to the well known feelings of powerlessness, anger and jealousy. Therefore, every true life change and conversion is conditioned by a qualitative shift in the development of relations, especially with the persons who we recognize to be vitally valuable.

Key words: *Jesus' parables, father-son relationship, dynamics of personality, to be and to have, jealousy, change and conversion.*